

Häckfågelinventering

Uppsala Kungsäng och Övre föret, 2002

Upplands Ornitologiska Förening



Sammanfattning

Inom ramarna för projektet Årike Fyris har Upplands Ornitologiska Förening genomfört fågelinventeringar 1996, 1998 och 2000. Syftet med Årike Fyris är att bevara och utveckla natur-, kultur- och rekreationsvärden längs Fyrisån söder om Uppsala. En stor del av detta arbete är att bereda igenvuxna fuktängar för slåtter och bete. Huvuddelen av fuktängarna frästes minst en gång under 1994-97. Strandzonen och den närmast liggande fuktängen vid Övre Förets nordöstra del frästes 1999. Kungsängen slåttas årligen men de centrala delarna lämnas vissa år då vattennivån är hög och bärigheten dålig. Kungsängen betas efter slåttern och hela ängen vid övre Föret har betats de senaste åren.

Upplands Ornitologiska Förening har även under år 2002 genomfört fågelinventeringar i området. Inventeringarna har genomförts med revirkarteringsmetoden och resultatet redovisas i detta dokument. Samtliga häckande fågelarter har noterats men tonvikten i redovisningen ligger på våtmarksberoende arter.

Arter som minskat sedan inventeringen år 2000 är bl. a. (år 2000:år 2002) tofsvipa (37:29), enkelbeckasin (24:19), buskskvätta (9:6), rörsångare (10:5) och sävsparv (23:18). Arter som ökat är gulärta (26:30) och sånglärka (26:31).

Genomförande

Inventeringen har genomförts av Upplands Ornitologiska Förening. Inventerare har varit Jan Ryding, Joachim Ekström, Lena Krogh, Mikael Malmaeus, Staffan Roos och Ulf Karlsson.

Inventeringen har bekostats av Uppsala kommun, Fritids- och naturvårdskontoret. Överskottet från bidraget har oavkortat tillfallit Upplands Ornitologiska Förenings fågelskyddsfond.

Sammanställningen har gjorts av Joachim Ekström.

Upplands Ornitologiska förening har på uppdrag av Uppsala Kommun genomfört häckfågelinventeringar i området längs Fyrisån söder om Uppsala. Inventeringarna har genomförts 1996, 1998, 2000 samt 2002. Området, som omfattar Kungsängen norr och söder om Vindbrovägen, Övre Föret samt markerna öster och söder därom, är välbesökta och utnyttjas flitigt av allmänheten för friluftsliv. Under senare hälften av 1900-talet har omfattande vegetationsförändringar skett. Detta har orsakats av minskad hävd, stabilare vattennivåer och ökad näringstillförsel. Denna igenväxning har haft en tydligt negativ effekt på fågellivet.

Inom ramen för projekt Årike Fyris har vegetationsbearbetning av fuktängarna genomförts. Slätter har upptagits på Kungsängen och bete har införts på södra delen av Övre Förets fuktängar. För att följa upp utvecklingen av vad detta innebär för de häckande fåglarna har Upplands Ornitologiska Förening genomfört nämnda inventeringar. Inventeringarna har genomförts i samma område och med samma metoder samtliga år så att jämförelser kan göras. I denna rapport behandlas inventeringen 2002.

Inventeringsmetodik

Inventeringarna har genomförts med revirkarteringsmetoden (SNV 1978) med undantag av simänder. Denna fågelfamilj är relativt svårinventerad eftersom hanarna är talrikare än honorna och fåglarna rör sig inom området. Vid bedömning av antalet häckande andpar har räknats par som funnits på samma lokal vid minst två inventeringstillfällen. Detta är samma bedömningsgrund som använts vid de tidigare inventeringarna.

Område 1, 2 och 4 inventerades 6 gånger, område 3 inventerades vid 7 tillfällen. Samtliga inventeringar har gjorts under perioden 30/4 till 26/6. Besöken har gjorts under morgnar (03-09) och områdena genomströvats på sådant sätt att samtliga häckande/revirhävdande arter kan upptäckas. Samtliga inventeringstillfällen har genomförts under goda väderförhållanden. Vid regn, kraftig blåst eller annat som kunnat påverka möjligheterna att upptäcka alla fåglar har inventeringarna ställts in.

Väder och vattennivåer

April bjöd på ovanligt kalla morgnar varför inventeringsarbetet kom igång ganska sent på året. Under maj månad var vädret något bättre men relativt ostadigt med köldknäppar varvat med varmare, men nederbördsrikare, väder. Detta påverkade inventeringsarbetet då planerade inventeringar ofta måste ställas in.



I inventeringsområdet bedömdes 50 arter häcka eller hävda revir. I sammanställningen nedan redovisas de arter som häckar i kantområdenas skog och buskmark samt andra arter som inte anses vara av intresse i inventeringen, endast som "Häckfågel". I *appendix 1* anges övriga observerade arter under inventeringen. En jämförelse av antal revirhävdande fåglar med tidigare år återfinns efter denna redovisning.

Kanadagås (*Branta canadensis*)

1 par häckade Övre Föret.

Gräsand (*Anas platyrhynchos*)

8 häckande par.

Kricka (*Anas crecca*)

1 häckning resulterande i 4 pull område 3. Ytterligare 1 par uppehöll sig hela perioden i området.

Årta (*Anas querquedula*)

1 hane observerad hela perioden i område 3 och 4 samt ett par i område 1. Ingen häckning konstaterad.

Skedand (*Anas clypeata*)

1 par häckade vid Övre Föret och 1 par på svämängarna vid ängsladan.

Brun kärrhök (*Circus aeruginosus*)

1 par häckade. Inga pull observerade.

Fasan (*Phasianus colchicus*)

3 revir konstaterade.

Kornknarr (*Crex crex*)

3 ex. spelande hela perioden.

Vattenrall (*Rallus aquaticus*)

1 ex. i delområde 1.

Småfläckig sumphöna (*Porzana porzana*)

1 ex. spelande delområde 1.

Sothöna (*Fulica atra*)

6 häckningar konstaterade.

Tofsvipa (*Vanellus vanellus*)

29 revir konstaterade. Minskning från 37 revir år 2000 har skett i huvudsak i delområde 1 och 3.

Enkelbeckasin (*Gallinago gallinago*)

19 revir konstaterade. Minskningen från 24 revir 2000 har skett i delområde 1.

Storspov (*Numenius arquata*)

2 eller möjligen 3 revir är konstant sedan år 2000.

Drillsnäppa (*Actitis hypoleucos*)
1 häckning vid Sävjaåns utlopp.

Grönbena (*Tringa glareola*)
1 grönbena spelade hela perioden i södra delen av delområde 2.
Totalt har 56 rastande individer observerats.

Ringduva (*Columba palumbus*)
Häckfågel.

Sånglärka (*Alauda arvensis*)
31 revir funna. Ökningen från 26 revir år 2000 har skett i huvudsak i delområde 3.

Ängspioplärka (*Anthus pratensis*)
27 revir konstaterade.

Trädpiplärka (*Anthus trivialis*)
Häckfågel vid södra gränsen av delområde 3.

Gulärta (*Motacilla flava*)
30 revir konstaterade. En ökning från 26 revir år 2000, huvudsakligen i delområde 2 och 3.

Sädesärta (*Motacilla alba*)
3 revir, varav 2 häckningar konstaterade.

Gärdsmyg (*Troglodytes troglodytes*)
Häckfågel vid södra gränsen av delområde 3.

Rödhake (*Erithacus rubecula*)
Häckfågel.

Näktergal (*Luscinia luscinia*)
Häckfågel.

Rödstjärt (*Phoenicurus phoenicurus*)
Häckfågel vid södra gränsen av delområde 3.

Buskskvätta (*Saxicola rubetra*)
6 revir. Minskningen från 9 revir 2000 har skett i huvudsak i delområde 2.

Koltrast (*Turdus merula*)
Häckfågel.

Björktrast (*Turdus pilaris*)
Häckfågel.

Gräshoppsångare (*Locustella naevia*)
5 revir konstaterade. Osäker minskning från 8 revir år 2000 då väderbetingelserna under sångperioden varit ogynnsamma för inventering av arten.

Sävsångare (*Acrocephalus schoenobaenus*)
34 revir konstaterade.

Rörsångare (*Acrocephalus scirpaceus*)

5 revir konstaterade. En halvering från år 2000, huvudsakligen i delområde 4.

Kärrsångare (*Acrocephalus palustris*)

1 ex. Delområde 4.

Törnsångare (*Sylvia communis*)

3 revir konstaterade.

Ärtsångare (*Sylvia curruca*)

1 revir.

Trädgårdssångare (*Sylvia borin*)

Häckfågel vid södra gränsen av delområde 3.

Lövsångare (*Phylloscopus trochilus*)

Häckfågel.

Svartvit flugsnappare (*Ficedula hypoleuca*)

Häckfågel vid södra gränsen av delområde 3.

Talgoxe (*Parus major*)

Häckfågel.

Blåmes (*Parus caeruleus*)

Häckfågel.

Nötväcka (*Sitta europaea*)

Häckfågel.

Stare (*Sturnus vulgaris*)

Häckfågel.

Pilfink (*Passer montanus*)

Häckfågel.

Bofink (*Fringilla coelebs*)

Häckfågel.

Grönfink (*Carduelis chloris*)

Häckfågel.

Hämpling (*Carduelis cannabina*)

2 revir konstaterade.

Rosenfink (*Carpodacus erythrinus*)

1 revir konstaterat i område 1 samt 4 hanar sjungande i delområde 4 den 3/6.

Gulsparv (*Emberiza citrinella*)

Häckfågel.

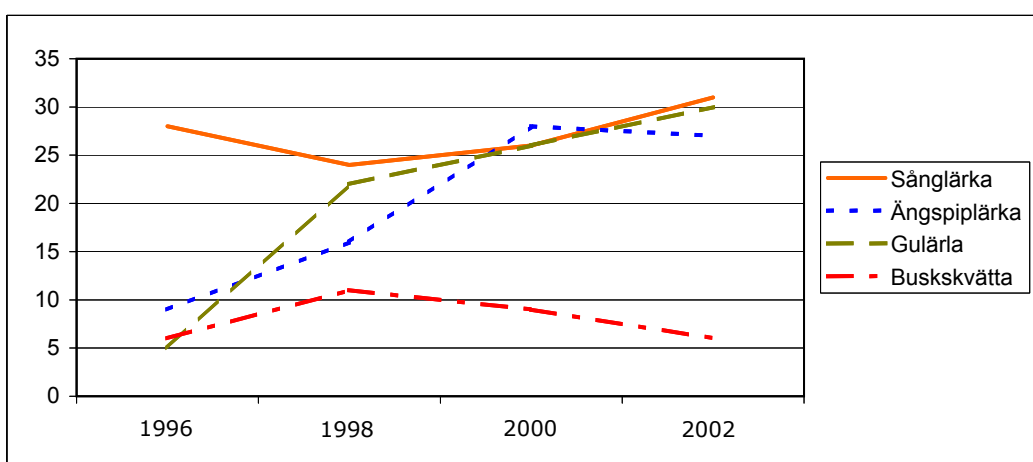
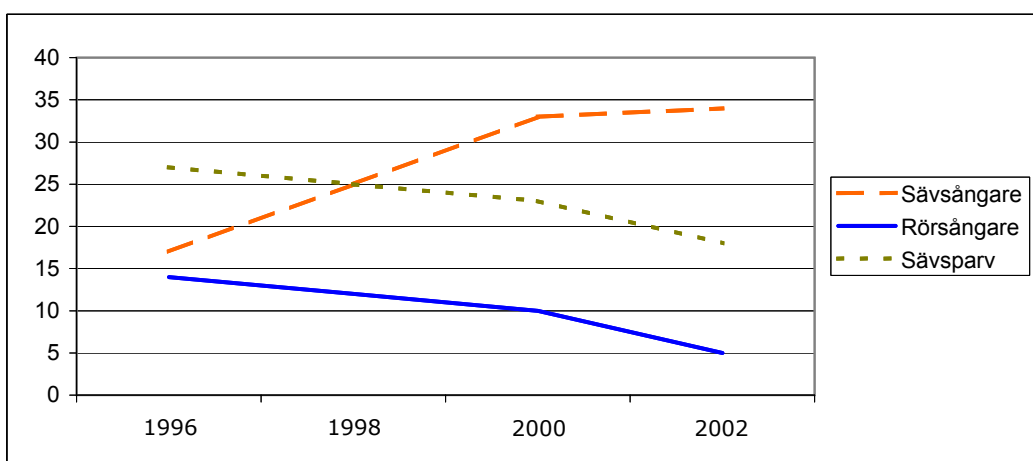
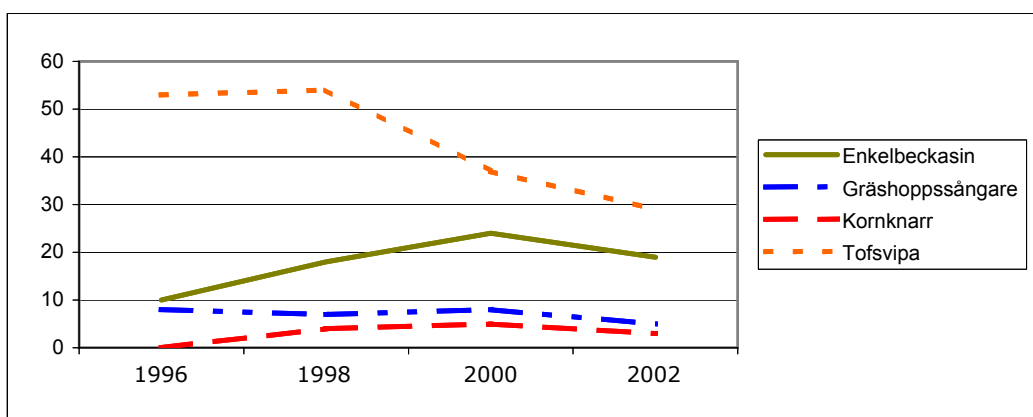
Sävparv (*Emberiza schoeniclus*)

18 revir konstaterade. Minskningen från 23 revir 2000 har fr.a. skett i delområde 4.

Jämförelse av populationsutvecklingen för några karaktärsarter

- 7 -

Art	1996	1998	2000	2002
Enkelbeckasin	10	18	24	19
Gräshoppsångare	8	7	8	5
Kornknarr	0	4	5	3
Tofsvipa	53	54	37	29
Sävsångare	17	25	33	34
Rörsångare	14	12	10	5
Sävspurv	27	25	23	18
Sånglärka	28	24	26	31
Ängsplärka	9	16	28	27
Gulärta	5	22	26	30
Buskskvätta	6	11	9	6













Som förväntat har åtgärderna i, och skötseln av, hela området gynnat våtmarks- och hävdberoende arter som enkelbeckasin, gulärta och ängspiplärka. Däremot märks en kraftig minskning av sävsparv och rörsångare. En trolig anledning till detta är att dessas biotoper fått ge vika till förmån för andra arters preferenser. Speciellt kännbart har röjningen av vass, och till viss del buskar, längs den västra strandzonen vid Övre Föret varit för rörsångare och sävsparv sedan inventeringen 2002. Kvarvarande vassområden, framför allt norr om utloppet av Sävjaån bör därför hanteras med varsamhet när framtida åtgärder planeras.

En fråga som inventeringen särskilt skulle uppmärksamma var i hur hög omfattning kråkfåglars predation bidrog till dödligheten bland bl a tofsvipeungar. Det befarades att den stora trädningen norr om Sävjaåns utlopp hyste en alltför stor mängd kråkfåglar som kunde ha en negativ effekt på vissa artbestånd. Trots särskild uppmärksamhet har endast enstaka kråkfåglar observerats i området och inga predationsförsök har kunnat upptäckas varför vi bedömer den risken som ringa.

I och vid den svämsjö som varje år bildas norr om vindbron på Kungsängen vistas årligen arter som årta, enkelbeckasin och grönben. Vartefter säsongen fortskrider torkar sjön ut och klarvattenytorna försvinner. Inför kommande år kan det finnas anledning att införa åtgärder som bibehåller eller utvecklar detta områdes våtmarkskaraktär över hela häckningssäsongen. På så sätt kan arter som är beroende av denna miljö, och ändå årligen uppehåller sig i området, även ges möjlighet att häcka.

Litteratur

- Naturvårdsverket. 1978. Biologiska Inventeringsnormer, fåglar
- Häckfågelinventering av Uppsala Kungsäng och Övre Föret. 2000. Amcoff, Rosengren, Svensson

Appendix 1

Övriga observationer vid inventeringstillfällena

Gråhäger (*Ardea cinerea*)

1 ex. regelbundet födosökande i Övre Föret.

Sångsvan (*Cygnus cygnus*)

Enstaka ex överflygande.

Grågås (*Anser anser*)

6 st. överflygande den 9/5.

Knipa (*Bucephala clangula*)

Enstaka ex. observerade.

Småskrak (*Mergus serrator*)

1 par rastade Övre Föret den 2/5.

Ormvråk (*Buteo buteo*)

Enstaka ex. födosökte regelbundet i området.

Ljungpipare (*Pluvialis apricaria*)

1 överflygande 9/5.

Mosnäppa (*Calidris temminckii*)

1 ex. rastade delområde 3 den 9/5.

Brushane (*Philomachus pugnax*)

Enstaka flockar rastande i delområde 3.

Dvärgbeckasin (*Lymnocyptes minimus*)

1 ex. observerad 30/4.

Dubbelbeckasin (*Gallinago media*)

3-4 spelande ex. i delområde 3 och 4.

Småspov (*Numenius phaeopus*)

1 ex. rastade den 2/5.

Rödbena (*Tringa totanus*)

Totalt 5 rastande individer har observerats under mitten av maj.

Svartsnäppa (*Tringa erythropus*)

1 ex. överflygande den 23/5.

Skrattmåsar (*Larus ridibundus*)

Regelbundet födosökande i området.

Fiskmåsar (*Larus canus*)

Enstaka fåglar observerade överflygande och födosökande.

Gråtrut (*Larus argentatus*)

Enstaka fåglar överflygande.

Fisktärna (*Sterna hirundo*)
Regelbundet födosökande vid Övre Föret.

Skogsduva (*Columba oenas*)
Enstaka ex. överflygande under hela perioden.

Kungsfiskare (*Alcedo atthis*)
Enstaka ex. observerade.

Större hackspett (*Dendrocopos major*)
Enstaka ex. observerade.

Ladusvala (*Hirundo rustica*)
Regelbundet födosökande i delområde 1 och 2.

Gulärta, thunbergi (*Motacilla flava Thunbergi*)
1 ex. rastande delområde 3 den 27/5.

Rödvingetrast (*Turdus iliacus*)
1 ex. observerat.

Taltrast (*Turdus philomelos*)
1 ex. observerat den 3/6.

Svarthätta (*Sylvia atricapilla*)
Enstaka ex. observerade i delområde 4.

Grönsångare (*Phylloscopus sibilatrix*)
1 ex. sjungande vid södra gränsen av delområde 3.

Grå flugsnappare (*Muscicapa striata*)
Enstaka ex. hörda vid södra gränsen av delområde 3 hela perioden.

Pungmes (*Remiz pendulinus*)
1, ev. 2, hannar observerade med bobyggnadsmaterial i näbben vid flera tillfällen under maj månad.

Törnskata (*Lanius collurio*)
1 par observerade i delområde 4 den 23/5.

Nötskrika (*Garrulus glandarius*)
2 ex. överflygande 30/4.

Skata (*Pica pica*)
Enstaka ex. observerade.

Kaja (*Corvus monedula*)
Enstaka födosökande under hela perioden.

Råka (*Corvus frugilegus*)
Enstaka födosökande under hela perioden.

Kråka (*Corvus corone*)

Enstaka fåglar födosökande under hela perioden.

Korp (*Corvus corax*)

1 par regelbundet födosökande under hela perioden.

Gråsiska (*Carduelis flammea*)

Enstaka ex. observerade.

Grönsiska (*Carduelis spinus*)

Enstaka ex. observerade under maj.

Steglits (*Carduelis carduelis*)

1 ex. observerad i delområde 1 den 9/6.

Stenknäck (*Coccothraustes coccothraustes*)

1 ex. överflygande 25/4.

Ortolansparv (*Emberiza hortulana*)

1 ex. observerad 10/5.